

ÚPRAVA OBČANSKOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA JADERNÉ ŠKODY V „ATOMOVÉM“ ZÁKONĚ Z ROKU 1997

PATRICK ROTHEY

Přeložil ROBERT PELIKÁN

Česká republika je stát vybavený významnými jadernými zařízeními: čtyři výkonné reaktory typu 440-213 v Dukovanech, dva výzkumné reaktory (v Řeži a v Praze), všechny v provozu, k tomu je pak třeba přidat dva stavěné výkonné reaktory typu VVER 1000 v Temelíně.

Na začátku devadesátých let toto specifické průmyslové odvětví upravovaly různé zákonné a podzákonné texty z let 1972 a 1984, v některých případech se jednoduše aplikoval občanský nebo obchodní zákoník.

Otevření se tržnímu hospodářství a programovaná integrace mezi západoevropské hospodářské systémy s sebou musela velice rychle přinést nutnost doplnit tuto úpravu a pozdvihnout ji tak na úroveň nejuznávanějších mezinárodních standardů.

To se týkalo zejména úpravy občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody, která je velmi frapantním příkladem principu objektivní odpovědnosti, jehož zavedení předcházelo rozvoji západního jaderného průmyslu.

Završením tohoto vývoje je zveřejnění nového „atomového“ zákona 24. ledna 1997, přičemž ustanovení části 5 o občanskoprávní odpovědnosti v případě jaderných škod vstoupily okamžitě v účinnost.

Dovolím si připomenout historii vzniku tohoto textu, jeho charakteristiky a vyzdvihnout některá poučení, která nám přineslo jeho dosavadní uplatňování a takto vytvořená situace.

I. HISTORIE VZNIKU ČÁSTI 5 „ATOMOVÉHO“ ZÁKONA

Zjevná a silná vůle po spolupráci mezi západními průmyslníky z jaderné oblasti a jejich českými kolegy před deseti lety velice rychle narazila na tento případ neexistence úpravy objektivní odpovědnosti, která by usměrňovala odškodnění obětí v případě atomové nehody na provozovatele zařízení.

Česká republika velice rychle uznala potřebu zaplnit tuto mezeru a zajímala se o významné mezinárodní smlouvy upravující tuto oblast: mám zde na mysli Pařížskou dohodu z roku 1960 a Vídeňskou dohodu z roku 1963. Obecné určení a relativně méně vysoké finanční závazky druhé uvedené dohody působily přitažlivěji.

V prvním období u otázek, které nejvíce spěchaly, měla být s větším či menším úspěchem použita řešení smluvní povahy (Temelín) s vědomím, že potřeba namítatelnosti principu usměrnění třetím osobám v každém případě nakonec přinutí zákonodárce přijmout nový zákon.

V této době se konalo mnoho pracovních schůzek se zástupci ministerstva průmyslu a obchodu, na kterých se připravoval „Indemnity Statement“, který ministr navrhoval jako dočasné řešení. Rychle se ovšem vynořila omezení takového řešení a to také nemohlo být skutečně uspokojivé v případech, kdy se smlouva týkala citlivých zařízení (z hlediska jaderné bezpečnosti) nebo příliš velikých hodnot.

V návaznosti na mezinárodní setkání konané v rámci OECD 4. a 5. července 1994 za mistrovského předsednictví Lorda Marchala of Goring vyslala Česká republika důležitý signál, když 24. března 1994 přistoupila k Vídeňské dohodě o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody z roku 1963 stejně jako ke „Společnému protokolu o aplikaci Vídeňské dohody a Pařížské dohody“ z roku 1981.

Bylo však třeba počkat, až budou ustanovení dohody převzaty do právního řádu transpozicí normou vzhledem k tomu, že mezinárodní dohody, jak nám vysvětlovali naši čeští poradci, mají přímé účinky pouze pokud se týkají lidských práv. Transpozice byla ostatně nutná i vzhledem k určitým upřesněním potřebným pro efektivnost ustanovení dohody.

II. HLAVNÍ CHARAKTERISTIKY ČESKÉ ÚPRAVY OBČANSKOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA JADERNÉ ŠKODY

Zákon z 24. ledna 1997 o mírovém využívání jaderné energie a ionizujících záření byl 26. února 1997 vydán ve Sbírce a přivítán celou veřejností jaderného průmyslu. Jaké jsou jeho hlavní rysy týkající se OOJŠ (občanskoprávní odpovědnost za jaderné škody):

- 1) Jedním z prvních ustanovení, o kterých je třeba se zmínit, je přednost úpravy Vídeňské dohody a zmíněného zákona před obecným právem, které se uplatní, pouze pokud otázka není v některém z těchto textů upravena jinak.
- 2) Pojem jaderného provozovatele, na kterého je výlučně usměrněna odpovědnost, je vymezen Vídeňskou úmluvou.
- 3) Zaručené částky na jednu událost jsou:
 - 6 miliard korun pro výkonná jaderná zařízení,
 - 1,5 miliardy korun pro ostatní zařízení a v případě nehody při transportu.
- 4) Provozovatel má povinnost uzavřít pojištění ve výši:
 - 1,5 miliardy korun v prvním případě,
 - 200 milionů korun pro druhý případ.Nad tyto částky dává svou záruku česká vláda až do výše částek uvedených v bodě 3.
- 5) Promlčení je stanoveno takto:

- oběť má tři roky na podání žaloby ode dne, kdy se dozvěděla o důsledcích škod,
- tato žaloba může být podána ve lhůtě 10 let od vzniku nehody nebo vypršení pojistky provozovatele.

To jsou hlavní rysy této úpravy, která představuje významný pokrok pro naše odvětví průmyslu ve stavu práva tohoto státu.

III. SOUHRN A PERSPEKTIVY

Zákon z roku 1997¹ bezpochyby otevřel novou éru spolupráce s evropským průmyslem vzhledem k tomu, že je pro ni v České republice nabízen bezpečný právní rámec.

K uznání tohoto stavu došlo během symposia o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody a její pokrytí z hlediska pojištění pořádaného v Moskvě v dubnu 1997, kde zástupci českého jaderného průmyslu jasně, odborně a inteligentně ukázali mimořádně rychlé a profesionální uplatnění systému ochrany a přepojištění, který si dokázal velmi rychle získat důvěru největších světových přepojišťovatelů. Zákon z roku 1997 přináší ještě jiný kladný aspekt: umožní evropským průmyslníkům podílet se ve spolupráci s národním průmyslem na zlepšování zajištění, pro které se český provozovatel rozhodl ve shodě s Evropskou unií na čtyřech Dukovanských reaktorech. Zmíňme v tomto směru politování všech zodpovědných průmyslníků v jaderné oblasti, které mrzí změny úpravy občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody v Rakousku, k nimž došlo v roce 1998 a jež svědčí v tomto směru o jasné regresi práva. Doufejme, že tento nešťastný počín zůstane osamocen.

Povšimněme si nakonec, že zůstává potřeba učinit některé pokroky, a to alespoň ve dvou směrech:

- v roce 1997 byl ve Vídni podepsán protokol revidující dohodu z roku 1963, jehož hlavním cílem je velmi výrazně zvýšit horní hranice odškodnění, ke kterým se státy zavazují. Minimální odškodnění stoupá z 5 milionů \$ (hodnota v roce 1963) na 300 milionů DTS. Promlčecí lhůta je prodloužena na 30 let a pojem jaderných škod je rozšířen. Tento vývoj je dnes provázen procesem znovuvyjednávání o Pařížské dohodě, která se bezpochyby nakonec přiblíží upravené Vídeňské dohodě.

Česká republika, která přistoupila k Vídeňské dohodě, nebude moci zůstat lhostejná k tomuto vývoji.

- Samotné znění úpravy, tak jak vyplývá ze zákona z roku 1997, by si v určitých bodech jistě zasloužilo budoucí vyjasnění; jedná se o osud škod způsobených na jaderném zařízení nehodou. Obecně přijímaný výklad ponechává na smluv-

¹ Zák. č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů ve znění zák. č. 83/1998 Sb.

ních stranách, aby si v rámci smlouvy dohodly, kdo bude nést zmíněné škody a v jaké míře. Obvykle se provozovatel zaváže vůči výrobci neuplatňovat právo na náhradu. Jaká však je platnost takového závazku vzhledem k § 386 obchodního zákoníku, který prohlašuje taková předběžná vzdání se práva na náhradu před vznikem škody, za neplatná? Tato otázka by stála za objasnění.

ZÁVĚR

Tím, že Česká republika přijala atomový zákon, jehož část o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody odpovídá významným mezinárodním dohodám, učinila důležitý krok ke svým evropským partnerům.

Toto přiblížení jí dává práva, ale také povinnosti, mezi které zejména patří nezbytnost přidat se k obecné snaze směřující ke zdokonalování úpravy, jež může vést ke zmenšení problémů při přijímání jaderné energie.

Symposium pořádané v červnu 1999 v Budapešti bylo v tomto směru příležitostí ukázat, že střední a východní Evropa získala novou dynamiku.